

NJC i Rusland

2008-2012

*Rapport om journalistiske forhold i NV-Rusland
og en vurdering af den foreløbige og fremtidige
rolle for Nordisk Journalistcenters indsats i
området under Nordisk Ministerråds mobilitetsprogram*

Af Trine Smistrup
December 2009

Forord

Nordisk Journalistcenter har været aktiv i det nordvestlige Rusland i cirka syv år med støtte til kurser og andre aktiviteter for de lokale journalister. Formålet har været at opbygge og styrke en journalistisk tradition og opbygge kendskab og netværk mellem russiske journalister fra forskellige dele af regionen og mellem russiske og nordiske journalister.

En projektperiode er afsluttet, og en ny skal begynde efter en kort pause i aktiviteterne. NJC har derfor bedt undertegnede – der har været koordinator på den seneste projektperiode samt for aktiviteterne 2002-3 – om at gøre status over det forløbne projekt og komme med tanker og forslag til det kommende.

Overordnet set kan NJC hverken sikre kvaliteten i pressen eller ændre på ejerforholdene. Det er tunge år for den uafhængige presse i Rusland og for journalister med professionelle standarder, men netop derfor er det vigtigt at holde fast i og støtte de fornuftige kræfter, der trods alt er både i store byer og i regionerne.

NJCs konkrete aktiviteter vil nu som før blive planlagt og gennemført i nært samarbejde med russiske samarbejdspartnere, og der er allerede et stort antal konkrete ideer på bordet. Jeg skal derfor ikke foreslå aktiviteter, men forsøge at komme med nogle mere generelle tanker og forslag til overvejelse.

Rapporten begynder med en kort introduktion til pressens rammevilkår og de journalistiske arbejdsvilkår, der gælder i Rusland og Nordvest-Rusland i dag. Disse kapitler kan forhåbentlig være nyttige for fremtidige kursusledere, der ikke kender de russiske vilkår. Derefter følger mere projektspecifikke kapitler om det afsluttede projekt og de overvejelser, det har ført til for fremtidige aktiviteter.

Trine Smistrup
Journalist, MA
December 2009

1. Pressens vilkår i (Nordvest-)Rusland

Da Dmitrij Medvedev i maj 2008 blev præsident i Rusland, udtrykte mange håb om, at vindene ville blæse mildere for presse og ytringsfrihed. Men trods lidt mere liberale signaler fra Medvedev end forgængeren Vladimir Putin er der ikke noget, der tyder på, at pressens forhold er blevet friere, og statens kontrol over mediebildet og informationsstrømmen i det russiske samfund er stadig overvældende.

Mange år med høje oliepriser har bragt Rusland tilbage som en indiskutabel verdensmagt, og den økonomiske styrke blev i Putins præsidenttid brugt til at øge kontrollen med statens institutioner og med medierne.

Den økonomiske krise har ramt hårdt i et land, der er verdens største energi-producent og –eksportør. Det har betydet endnu snævrere vilkår for pressen og – ifølge den amerikanske ngo Freedom House – at det i dag er svært at føre en meningsfuld offentlig debat om samfundsforhold.

Den russiske medieverden har gennemlevet nogle dramatiske epoker, siden Sovjetunionen faldt for tyve år siden. Fra en kontrolleret partipresse i Sovjet-tiden eksploderede medieudbuddet, branchen blev fyldt op af personer uden publicistisk erfaring eller journalistisk uddannelse, der var ingen regler og love, ingen lærebøger og ingen til at skrive dem. Efter den vilde og kaotiske tid under Jeltsin er branchen delvist blevet økonomisk konsolideret, og nyheds-medierne falder i nogle hovedgrupper:

- elektroniske medier under statskontrol
- trykte medier ejet af staten eller kræfter tæt på centralmagten
- trykte medier ejet af private i Rusland eller i udlandet
- regionale og lokale medier, der ofte, men ikke altid, er stærkt afhængige af direkte eller indirekte støtte fra lokale myndigheder.

Både når man ser på stats- og privatejede, møder man en branche, der fungerer efter andre journalistiske principper end dem, vi er vant til at hylde. Russisk presse har ingen tradition for at præsentere flere synspunkter på en sag, der er ingen fælles opfattelse af presseetiske regler, og det er almindeligt, at en journalist eller redaktør får penge for positiv omtale af et produkt.

Samtidig findes der medier, der drives efter professionelle standarder, og journalister, der foretager undersøgelser og sætter sig på tværs, også selv om det indebærer risiko for liv og førlighed.

Nyhedsmedierne i Rusland udgør et broget billede, hvor mange sandheder er i spil samtidig. Men overordnet set er der langt igen, før pressen spiller den kritiske og oplysende rolle, som vi forventer i et fungerende demokrati.

Medieforbruget

Antallet af russiske medier er svært at gøre op numerisk – ganske som det ville være i så mange andre lande. Aviser udkommer i flere udgaver, og tv-kanaler har både landsdækkende og lokale afdelinger, der deles om æteren. Men rundhåndet sagt er der over 1000 tv-kanaler, knap 1000 radiokanaler, 35.000 registrerede aviser – og et ukendt antal websites.

Russisk tv er helt domineret af kanaler, der enten er direkte statslige eller er ejet af selskaber med nær forbindelse til Kreml. Regeringen kontrollerer Kanal 1 og TV Rossija, mens det statskontrollerede energiselskab Gazprom ejer NTV. I øvrigt er der siden 2005 en engelsksproget satellitkanal, ”Russia Today”, som er stiftet og drevet af Kreml for at præsentere ”verdens nyheder fra et russisk perspektiv”. Indtil oktober 2009 var der nyhedsdækning på de private kanaler Ren-TV og Kanal 5, men de har nu begge lukket deres nyhedsafdelinger.

Omkring 96 procent af russerne ser tv, og langt de fleste har adgang til Kanal 1 og TV Rossija. Mellem 40 og 50 procent kan se en lokal eller regional tv-kanal, omkring 15 procent af befolkningen har kabel-tv og cirka 10 procent satellit-tv.

På radiosiden konkurrerer statslige kanaler nationalt og lokalt med kommercielle musikkanaler.

I de økonomisk stramme tider klarer de fleste russere sig med information fra radio og fjernsyn i det daglige (og gratisaviser i de største byer) og køber kun avis en gang om ugen – som regel fredagsudgaven, som kaldes ”den tykke” og indeholder næste uges tv-program.

Omkring 35.000 aviser er registreret, men ifølge den internationale ngo IREXs årlige presserapport om Rusland er det kun cirka 15.000 af dem, der faktisk udkommer. Heraf er omkring 400 nationale og resten regionale eller lokale. Hovedparten af de regionale og lokale medier er helt eller delvist ejet af de lokale myndigheder.

Ifølge russiske tal læser 25 procent af befolkningen landsdækkende aviser, mens 55-60 procent læser regionale og lokale aviser. Det er dog svært at vide,

hvad basis er for disse tal, eftersom kun halvdelen af landets aviser er tilmeldt oplagskontrollen. TNS Gallup registrerer avislæsning, men resultaterne er ikke offentligt tilgængelige.

Antallet af russere med adgang til internet er også svært at få et præcist tal på, men det ligger et sted mellem 15 og 30 procent. I Nordvest-Rusland er tallet sandsynligvis i den høje ende, fordi der er flere byer med et relativt højt uddannelsesniveau. Mange lokale og regionale medier lancerer webudgaver i disse år.

”Offentlig” eller ”privat” eller ”uafhængig”?

Dengang Skt. Petersborg hed Leningrad, blev der også undervist i journalistik på universitetet, og i alle lokaler hang et skilt med teksten ”Journalistikkens højeste formål er propaganda”. Medier ses fortsat ikke i Rusland som institutioner, der tilstræber at viderebringe balanceret information, men som et redskab for magt. Dengang som nu fungerer medierne som talerør for et synspunkt – enten tilhørende det officielle Rusland eller fx kandidater til et politisk embede.

Rusland har aldrig haft en fri presse i en demokratisk offentlighed, som man tænker på disse fænomener i Vesteuropa. Standardtænkning om, hvad ”uafhængighed” betyder, du’r ikke i Rusland. Det er og bliver et stort problem, at så mange af medierne er ejet eller kontrolleret af det offentlige. Men medierne bliver ikke nødvendigvis mere uafhængige eller får højere kvalitet af at blive privatejede.

Dels er det offentlige stadig en væsentlig økonomisk faktor, også for privatejede medier, fx som annoncør eller ved at betale for ”informationskontrakter”. Dels kan den private ejer lige så godt være en aldeles ryggesløs politiker, der køber en avis for at svine sin modstander til, som en professionel mediekoncern. Manglen på professionelle standarder er et næsten lige så stort problem som ejerskabet.

Dertil kommer, at det kan være meget svært at gennemskue, hvem der faktisk ejer de medier, der er på private hænder. En avis i Skt. Petersborg indeholdt en dag i oktober 2009 blot én annonce – en tospaltet annonce for et kosmetikprodukt – og så fremgik det, at sportssiderne var sponsoreret af Gazprom. Hvor kommer resten af pengene til udgivelse og distribution fra? Hvis interesser tjener udgivelsen? Journalister i byen fortalte, at de havde prøvet at finde ud af ejerskabet, men foreløbig uden held.

For de landsdækkende avisers vedkommende gælder det som på tv-området, at mange af de vigtigste aviser er ejet af selskaber med nære bånd til Kreml – Komsomolskaja Pravda af energiselskabet YeSN, Izvestia af SOGAZ eller Trud og Argument i Fakti af Promsviabank.

Men der er også undtagelser, og der er publikationer med høj professional standard. Det gælder dels flere erhvervsaviser, fx Kommersant, og aviser ejet af udenlandske mediekoncerner som Forbes, Sanoma (Vedomosti) og Schibsted (Moi Raion). Mest velkendt af alle er vel Novaja Gazeta, hvor Anna Politkovskaja arbejdede. Den er for 51 procents vedkommende ejet af medarbejderne, mens de resterende 49 procent er ejet af Aleksandr Lebedev og tidligere præsident Mikhail Gorbatsjov.

Når man kommer væk fra Moskva og Skt. Petersborg, er friheden større, fremgår det af en undersøgelse, som Reportere uden Grænser (RSF) udgav i efteråret 2009. Staten holder ikke kontrol med de regionale medier, men handlefriheden afhænger meget af de lokale myndigheder. Fx er situationen ifølge RSF ganske god mod stor åbenhed i Perm, mens medierne i Sochi er begrænset af en meget autoritær guvernør.

Mange af de lokale og regionale aviser er som nævnt ovenfor direkte afhængige af det offentlige, selv om de ikke nødvendigvis er offentligt ejet. Afhængigheden ytrer sig på forskellig vis:

- Mange er afhængige via de ”informationskontrakter”, der som regel findes mellem de lokale myndigheder og medierne. Det indebærer, at avisen enten får penge for at trykke pressemeddelelser fra myndighederne som redaktionelt indhold, eller at myndighederne indrykker annoncer med diverse bekendtgørelser m.v. for et aftalt beløb.
- Nogle er selvejende, men får avisen trykt billigt eller gratis på et trykkeri på et offentligt ejet trykkeri.
- Nogle nyder godt af særlig lav husleje – hvis man er defineret som et ”socialt vigtigt medie”, betaler man kun 10 procent af den officielle leje. Men der er ingen åbne regler for, hvornår man er ”socialt vigtigt”.
- Nogle er helt selvejende – men stadig afhængige af, at myndighederne ikke lukker redaktionen under henvisning til problemer med brandregulativet, softwarelicenserne eller andre regler, hvis man dækker en oppositionspolitik for ivrigt.

Presset for at holde sig fra negativ omtale eller kritiske undersøgelser er ikke nødvendigvis direkte eller formuleret. Det kan vise sig ved, at medarbejdere

fra mediet ikke kan komme ind til pressekonferencer, at anmodninger om information fra det offentlige bliver ignoreret eller forsinket i månedsvis.

Men man kan altså i regionerne finde uafhængige aviser, hvor ordet ”uafhængig” virkelig betyder ingen afhængighed af politiske interesser, forretningsinteresser eller lokale organisationer, og hvor en eventuelt privat ejer ikke blander sig i det redaktionelle indhold, påpeger RSF-undersøgelsen. Det er oftest muligt, fordi udgivelse af ugeblade eller andre trykkeopgaver finansierer udgivelsen af avisen. Det kan lade sig gøre at publicere medier i Rusland uden en stat eller pengemand i ryggen.

Begrænset adgang til information

Rusland har en fremragende presselov, og journalister har ifølge loven aktindsigt og fri adgang til informationer fra det offentlige. Men loven bliver ikke fulgt, og det er i mange områder tæt på at være umuligt at skaffe informationer fra det offentlige. Man får, siger russiske kilder, sjældent et direkte nej – beskeden er nærmere, at ”det er ikke vores bord”, at forespørgslen henlægges, at ”rette vedkommende” er på ferie og kommer først tilbage om en måned etc.

Problemet kan være usikkerhed hos de offentligt ansatte om, hvad de må og ikke må udlevere, nærmere end chikane. Men lysten til åbenhed blev ikke større, da præsident Dmitrij Medvedev i sommeren 2009 sagde, at embedsmænd skulle ”afholde sig fra offentlige udtalelser, vurderinger eller meninger om alle statslige organisationer og deres ledere. Hvis de gør, strider det mod deres officielle pligter”.

Der er enighed mellem ngo’er og iagttagere om, at der er mindre pressefrihed og adgang til information end for ti år siden. Der lægges pres på kritiske journalister og deres medier, og fysiske overgreb er ikke ualmindelige. En af de regioner, som RSF har undersøgt, er Arkhangelsk, hvor man kan glæde sig over et lavt antal voldelige overfald, mens det til gengæld nævnes som helt almindeligt, at myndighederne telefonisk truer journalister med ”konsekvenser” efter kritiske artikler.

2. Journalistisk arbejde

”Den ene halvdel af læserne tror, at alt, hvad der står i avisen, er sandt. Den anden halvdel tror, at alt, hvad der står, er løgn,” siger Anna Sharogradskaja, direktør for NJCs samarbejdspart i Skt. Petersborg, Regional Press Institute.

Udtalelsen afspejler, at medier i Rusland altid har været magtens forlængede arm. Store dele af offentligheden har ingen forventning om, at medierne bringer dem nuanceret eller balanceret information, og mange russere opfatter det som helt naturligt, at der skrives ind overfor kritisk journalistik.

Der er god grund til skepsis over for mediernes troværdighed. Det er f.eks. ganske almindeligt og opfattes som naturligt at bringe pressemeddelelser både fra virksomheder og politiske kræfter helt ubearbejdet som redaktionelt stof. Lige så almindeligt er det, at kilderne giver penge til redaktøren og/eller journalisterne for at få positiv omtale. Journalisterne er lette ofre for bestikkelse, fordi lønnen i faget er ganske lav.

Lønniveauet for journalister er svært at få præcist at vide, men generelt er faget lavt lønnet – med nogle få berømte tv-værter som spektakulære undtagelser. De fleste får en lav grundløn, som for en yngre journalist i provinsen vil ligge omkring 1500 DKK. Mange får så en kuvert under bordet ved siden af grundlønnen. Ifølge Anna Sharogradskaja er der også mange, der har flere jobs og fx ved siden af journalistikken skriver taler til politikere eller pressemeddelelser for firmaer – med de interessekonflikter det så kan give efterfølgende.

Journalistfaget betragtes som ordproduktion mere end som samfundsfag. Det er også en medvirkende faktor til, at medierne har svært ved at tiltrække de kvalificerede medarbejdere, de har brug for.

Hvis man vil være rig med en journalistuddannelse i ryggen, er den oplagte vej at gå ind i PR i stedet for journalistik. Journalistik og PR er alligevel to sider af samme sag på flere af journalistuddannelserne, og forskellen på de to fagligheder har været et løbende emne for journalisters diskussioner i snart tyve år. Lønningerne i PR ligger langt højere end i journalistik – medmindre man da kan blive sat på karrieresporet til en position som tv-vært, hvor man ikke blot kan blive rig, men også berømt.

Det er dog også muligt at finde basis for optimisme. Der bedrives god og kritisk journalistik i Rusland, selv om der er langt mellem snapsene i dag. Efterhånden som nye generationer vokser op uden de tunge historiske åg, må man forvente, at kravene til medierne ændres. Ikke mindst adgangen til internet og de forbedrede sprogkundskaber vil åbne vinduer til en anden type information og en forståelse af, hvilke roller medierne kan og bør spille.

3. Uddannelse og kvalifikationer

Engang kunne Sovjetunionens fem journalistuddannelser uddanne alle de journalister, der var brug for i det store land. De journaliststuderende blev optaget efter strenge regler om partimedlemskab, ideologi og marxisme fyldte godt i læreplanen, og efter endt uddannelse blev de nyslåede journalister så fordelt efter behov og skulle tilbringe et antal år på medier i provinsen, hvor der nu var brug for dem.

De gamle skoler findes endnu, bl.a. i Skt. Petersborg, der både har traditionelle studieforløb og journalistuddannelse på korrespondanceskole. Men den gamle udkommandering finder ikke sted mere, og kun få fra det smukke Skt. Petersborg har lyst til at starte deres karriere i provinsen, når de kan gå direkte til en vellønnet stilling på tv eller en kommunikationsstilling i storbyen.

Universiteterne i de mindre byer har derfor i høj grad oprettet journalistuddannelser eller -departementer, der kan uddanne den nødvendige arbejdskraft til de lokale mediers behov. Disse afdelinger springer som regel ud af enten litteratur- eller filologistudierne, hvilket afspejler, at man stadig ser journalistik mere som evnen til at skrive ord end som evnen til samfundsindsigt og kritisk tænkning.

Men samtidig hviler en del af disse nye skoler på et ønske om at uddanne journalister, der passer bedre til en post-sovjetisk offentlighed, hvor propaganda ikke er i centrum. Nogle af uddannelserne er etableret lidt over hals og hoved for overhovedet at skabe uddannelsesrammer til en mediebranche, hvis behov for arbejdskraft eksploderede, først i Jeltsin-tiden, siden i de senere år i digitale medier og multimedieproduktioner.

Mange af lærerne har måttet lære samtidig med deres elever og selv måtte producere undervisningsforløb, materiale, opgaver m.v. Mange vil gerne udvikle nye undervisningsmetoder, der er baseret på mere moderne pædagogisk tankegang end den sædvanlige russiske, men en yderligere forhindring i udviklingen er, at alle uddannelserne er bundet af at følge samme curriculum som de gamle – og i manges øjne konservative – uddannelse på statsuniversiteterne i Moskva og Skt. Petersborg.

Den danske ngo Scoop, som støtter undersøgende journalistik i Øst- og Centraleuropa, afsøgte de russiske journalisters uddannelsesniveau i forbindelse med en fact finding-mission i 2008. Konklusionen fra deres interviewpersoner var, at de unge journalister ikke var særlig godt kvalificeret til at bedrive ana-

lytisk, undersøgende eller dybdeborende journalistik. De er ikke trænet i metoderne, muligvis på grund af forankringen på litteratur/filologi, og der er kun begrænset tradition for den undersøgende journalistik i Rusland.

4. Uddannelsesbehov for journalister

Organisationen IREX (International Research and Exchange Board) har et årligt rundbords-seminar om mediernes kvalitet i Rusland (www.irex.org). Paneldeltagerne er russiske pressefolk, og diskussionen omfatter status i hele Rusland, altså ikke kun Nordvest-Rusland. I 2009-rapporten diskuteres bl.a. grunduddannelse og kursustilbud, og der er skarp kritik af standarden. Flere af paneldeltagerne var kritiske over for journalistuddannelserne og nævnte, at de selv hellere ansatte nye medarbejdere uden end med journalistuddannelse, fordi det var lettere at oplære de uvidende end nogen, der ”havde studeret det forkerte i fem år”.

Kritikken går på, at de studerende både ved for lidt om den rent praktiske produktion af medieindhold, ved for lidt om det omgivende samfund, og hvordan man bedriver journalistik om det.

Der er altså både behov for uddannelsesstilbud til journalistiske medarbejdere, der ikke har nogen formel uddannelse i faget, og til medarbejdere, der måske nok er uddannede, men har store huller i deres viden om håndværket. Samtidig kommer der hele tiden nye unge mennesker ind i faget fra mange forskellige sider, der kun via nabooplæring hører om fagets standarder, lovgivning etc.

En deltager i IREX-panelet påpegede, at ngo’erne på medieområdet skal udvikle deres tilbud og metoder med udtalelsen ”Everybody wants to keep doing what they were already doing for ages: seminars on ethics and covering social problems.”

Man må tage udtalelsen med det forbehold, at medierne faktisk stadig har store problemer både med etikken og med dækningen af sociale forhold. Men den bør også tages som en konstruktiv opfordring til at udvikle aktiviteterne i indhold og form i takt med medie- og samfundsudviklingen og gå fremad, også selv om basale problemer ikke alle er løst.

5. NJCs aktiviteter 2008-09

Nordisk Journalistcenters aktiviteter i Rusland 2008-09 baserede sig på de erfaringer, der var bygget op gennem tidligere projektforsøg. Korte kurser og seminarer i Rusland med nordiske oplægsholdere til erfaringsudveksling og diskussion var rygraden i aktiviteterne, og dertil kom planlagte studierejser for russiske journalister i Norden samt et mål om at udvikle varierede aktiviteter, så midlerne blev anvendt på mange forskellige måder.

Aktiviteterne var planlagt i nært samarbejde med russiske partnere, som kender de lokale behov bedst. Samarbejdet mellem de lokale partnere og NJC har været nært og konstant i dialogen om kurser og seminarers indhold, nordiske gæsteundervisere og om emner, hvor netop de nordiske erfaringer var værd at fremhæve.

Samarbejdspartnerne var Regional Press Institute i Skt. Petersborg og Barents Press International i Murmansk. I en periode havde NJC også samarbejde med Interjour i Skt. Petersborg, men på grund af praktiske og indholdsmæssige samarbejdsvanskeligheder blev det afsluttet tidligere end ventet.

Kurser og seminarer

Nordisk Journalistcenter gennemførte i 2008-09 17 forskellige kurser i Nordvest-Rusland, hvor skandinaviske kursusledere/oplægsholdere kom til Rusland.

Temaerne for kurserne blev fastlagt i samarbejde med de lokale samarbejdspartnerne. De kender de lokale behov bedst og har fx overblik over, hvilke emner der har været seminarer om, fx finansieret af andre donorer. Samarbejde er vigtigt for deres ejerskab af projektet, og dertil er det vigtigt for institutionernes langsigtede udvikling og evne til at blive selvfinansierende, at det er deres eget ansvar at identificere emner, der kan tiltrække det nødvendige antal kvalificerede deltagere.

Emnerne er gået fra klimajournalistik over public journalism til magasindesign. I valget af emner blev det prioriteret, at

- nogle seminarer udfordrede deltagerne på dækningen af indholdet, fx om klimaforandringer eller sociale problemer
- nogle seminarer drejede sig specifikt om medieudvikling, fx om public journalism eller indholdstrends i kvindeblade

- nogle seminarer havde udgangspunkt i det håndværksmæssige, fx magaindesign eller computer-assisted reporting.

På kurserne er en vigtig pointe ved erfaringsudveksling med oplægsholderne at få deltagerne til at reflektere på egen praksis, og dette skal der altid være plads til på seminarerne. Der har også været lagt vægt på, at der også skulle være russiske oplægsholdere på kurserne og god plads til diskussioner af de lokale forhold.

Desuden medorganiserede og -finansierede NJC et seminar om dybdeborende journalistik sammen med Scoop og med deltagere fra Hviderusland – selve seminaret måtte af sikkerhedsgrunde holdes i Ukraine.

Deltagelse i konferencer og festivaler

NJC har i perioden flere gange støttet russiske journalisters deltagelse i arrangementer i de nordiske lande, som blev gennemført af andre. Det har bl.a. drejet sig om kulturfestivalen BarentsSpektakel i Kirkenes og organisationen IREX' globale konference i Oslo 2009. I begge tilfælde sørgede samarbejdspartneren BPI for ikke blot at identificere deltagerne, men også fungere som kursusledelse, så der blev skabt rammer for deltagernes aktiviteter og mulighed for diskussion og erfaringsopsamling efter arrangementerne.

NJC bidrog også til tv-festivalen "Nordisk karakter" i Murmansk, dels ved at finansiere en masterclass om dokumentar-udsendelser, dels ved at sørge for præsentation af en prisvindende dansk tv-dokumentar i festivalens hovedprogram.

Studierejser til nordiske lande

Der er desuden gennemført to studierejser for russiske deltagere til de nordiske lande – én for undervisere på de nye journalistuddannelser og én for journalister og redaktører på multimediearbejdspladser.

Emnerne var valgt, efter vores samarbejdspartnere havde sendt forskellige forslag. Kriteriet for, at netop disse to emner blev valgt, var, at de ramte ned i kernen af både klassiske og aktuelle journalistiske spørgsmål, og at der på begge områder er flere forskellige erfaringer og traditioner at byde på i de nordiske lande.

Studierejserne for journalislærere skete i samarbejde med RPI og omfattede deltagere fra journalistiskolerne i Kaliningrad, Pskov, Arkhangelsk, Mur-

mansk, Petrozavodsk og Skt. Petersborg. Deltagerne besøgte uddannelserne i Göteborg, Odense og Århus og hørte om uddannelserne i Kalmar via besøg fra både Högskolan i Kalmar og Fojo. Studieturen havde fokus på dels balancen mellem teknik og indhold, dels de forskellige uddannelsestraditioner med enten akademisk eller håndværksmæssig tilgang til undervisningen i journalistik.

Studierejsen om multimedie-redaktioner skete i samarbejde med BPI og omfattede deltagere fra Skt. Petersborg, Murmansk, Arkhangelsk og Karelenområdet. Besøgene fokuserede på selve overgangsprocessen til multimedier og forskellige erfaringer med graden af redaktionel integration mellem medierne. Gruppen besøgte Update på Danmarks Journalisthøjskole, Fyens Stiftstidende, Ekstra Bladet, Bergens Tidende, Handelshøjskolen BI i Oslo, Asker og Bærums Budstikke samt Aftenposten.

6. NJCs fremtidige indsats i NV-Rusland

Nordisk Journalistcenter vil være aktiv i Nordvest-Rusland i hvert fald i endnu to år, måske endnu længere. Det ligger i planerne at fortsætte med at inddrage dels Kaliningrad, dels i et vist omfang journalister fra Hviderusland.

Målet for aktiviteterne er at fastholde og forbedre kvaliteten af journalistikken via kurser og andre aktiviteter, der giver et varigt udbytte for de deltagende journalister. Samtidig skal aktiviteterne give netværk mellem de russiske journalister og mellem russiske og nordiske journalister, og de russiske journalister kan få kendskab til erfaringer og praksis i nordisk journalistik.

Samarbejdspartnere

En stor del af aktiviteterne vil fortsat blive arrangeret af Regional Press Institute i Skt. Petersborg og Barents Press International i Murmansk. Det er de to institutioner, der primært giver NJC adgang til de russiske journalister, og uden dem ville et så omfangsrigt program som det nuværende ikke kunne gennemføres. Det er derfor også et vigtigt punkt, at de nordiske aktiviteter er med til at finansiere disse institutioners daglige drift gennem et aftalt administrationsbidrag. En del ngo'er støtter gerne konkrete initiativer, men giver ikke bidrag til den daglige administration, der bærer projekterne oppe.

Netværket Scoop, en dansk-finansieret sammenslutning til fremme af dybdybende journalistik, er en semi-fast samarbejdspartner. Scoop bruger et interessant format, hvor en skandinavisk gæstelærer i 1-2 dage fortæller om værker-

tøj, håndværk og erfaringer med dybdeborende journalistik. Derefter arbejder deltagerne resten af ugen med undersøgelser og publicerer på nettet. Efter deres hjemkomst kan de så identificere undersøgende projekter til deres eget medie, og Scoop kan finansiere deres gennemførelse af undersøgelsen.

Kursusledere og undervisningsformer

NJC kan overveje at arbejde mere med seminarernes emne og form på idéstadiet, hvis der er ressourcer til det. En nærmere kontakt kan være med til at sikre, at institutionerne udvikler sig selv og deres metoder og dermed holder sig nutidssikrede. Især kan det være værd at inddrage samarbejdspartnerne i nogle diskussioner om arbejdsformer og læring.

Den russiske undervisningstradition er som før nævnt meget traditionel og består primært af ”tankpasser-pædagogik”. Da en af grupperne på studierejse besøgte NJC i Århus og spillede Updates ”Mediedirigentspil” – et brætspil om multimedie-journalistik – fandt de det meget lærerigt, men opfattede på ingen måde timerne som undervisning.

Ved indgangen til en ny projektperiode, hvor mange aktiviteter med russiske deltagere venter, kunne det også overvejes at lave en lille håndbog eller vejledning til NJCs kursusledere med introduktion til russiske presseforhold og gode råd om kursusplanlægning. Mange af de skandinaviske oplægsholdere, der sendes til Rusland, er topprofessionelle på deres felt, men er det ikke nødvendigvis på undervisning og kursusplanlægning. Desuden vil det i mange tilfælde være nyttigt for dem at kende en smule til den russiske medieverden. Store dele af materialet til en sådan vejledning findes allerede hos NJCs nabo Update og skulle blot tilføjes nogle afsnit om det særlige ved at arbejde internationalt og med tolkning.

På nogle områder vil udbyttet af kurset blive langt større med russisktalende kursusledere, der kendte landets forhold godt – fx tidligere Moskva-korrespondenter fra de nordiske lande. Derfor burde NJC samle en liste af russisktalende journalister, der har lyst til at binde an med kursuslederjobbet. På områder som presseetik, ”offentlighed i forvaltningen” eller public journalism ville det sandsynligvis give en bedre diskussion og en større refleksion, hvis oplægsholder og deltagere kunne diskutere direkte. Desuden mærker man en vis træthed af eksperter, der kommer udefra og ikke kender russiske forhold – her ville en russisktalende eks-korrespondent komme med en langt højere troværdighed.

Desuden bør man mere systematisk samle oversigt over kursusledere med erfaring fra og viden om russisk presse og journalister, så NJC så ofte som muligt kan sende oplægsholdere, der kender de faktiske forhold.

Rekruttering og målgrupper

NJC har traditionelt haft ganske brede målgrupper for sine aktiviteter, men dog især haft øjnene rettet mod mindre og regionale medier og mod trykte medier frem for radio og tv. Kurser og andre aktiviteter markedsføres i dag via mailinglister, og det er samarbejdspartnernes vurdering, at de når ud til alle relevante.

Det er også oplagt at overveje, om aktiviteter kan offentliggøres på anden vis. Barents Press har en hjemmeside, hvor aktiviteterne annonceres, men RPI har ikke. Det ville ikke koste noget stor indsats for NJC at sætte en del af sin hjemmeside op med informationer på russisk om programmets aktiviteter – eller købe domænet www.njc.ru, det er ledigt. Alternativt kunne man bevilge midler til RPI til at få sin hjemmeside sat op.

Det er vigtigt at følge den lokale medieudvikling og være fleksible i forhold til nye behov i målgruppen, så vores samarbejdspartneres tilbud opleves som aktuelle og relevante. Eksempelvis forlyder det, at mange regionale aviser er på vej på nettet i skrivende stund – så er det måske det rette tidspunkt at sætte ind med tilbud om, hvad lokal tilstedeværelse på nettet kan bruges til.

Desuden kan en ny målgruppe være ledere og mellemledere på de aviser i Nordvest-Rusland, som er uafhængige og forsøger at lave en hæderlig journalistik. Mange i disse stillinger efterlyser viden om forretningsmodeller, ledelse og redaktionel udvikling – f.eks. om journalistik, der tager udgangspunkt i læserens frem for i ejerens behov. Nogle af dem er med i ANRI – Den russiske Sammenslutning af Uafhængig Regional Presse. Mulighederne kunne undersøges via Barents Press, eftersom nogle af disse aviser er i Arkhangelsk.

Aktiviteter

Sideløbende med kurser og studierejser kan man tænke i indsatser og aktiviteter, der rækker længere ud i fremtiden og fx på længere sigt vil sætte NJCs samarbejdspartnere i stand til at arbejde med mindre eksternt tilskud end i dag.

Oversættelse af materiale

Et eksempel kunne være at oversætte centralt materiale til russisk og uddanne et antal russiske journalister i at undervise på grundlag af materialet. Udvalget af lærebøger eller andet stof, der uden videre kunne oversættes og blive brugbart på russisk, er naturligvis begrænset, men f.eks. bøger om interviewteknik eller design kunne være muligheder.

At oversætte medierigent-spillet til russisk og på samme måde uddanne russiske journalister til instruktører kunne give samarbejdspartnerne et interessant og aktuelt tilbud til lokale mediehuse.

Netværksdannelse

Gruppen af ansatte fra de nye journalistuddannelser, der var på studierejse i Norden, var senere samlet igen i NJC-regi til et todages seminar i voksenpædagogisk metode. Det er håbet, at de vil danne kernen i et fremtidigt netværk mellem undervisere på de nye journalistuddannelser i Nordvest-Rusland. På seminaret blev de første aktiviteter aftalt, og gruppen skal samles igen i marts 2010.

At støtte et sådant netværk vil være en ny type aktivitet, som muligvis vil have større betydning for flere end et kort seminar. Støtten kunne tænkes at bestå i teknisk hjælp til at sætte website eller maillister op, støtte til et årligt seminar eller til et antal årlige udvekslingsbesøg med kolleger på nordiske journalistuddannelser. Udveksling af både lærere og elever er et stort ønske fra de russiske skoler, men er på grund af sprogvanskelighederne umuligt for andre end nogle ganske få.

Koordinering med andre ngo'er

NJC er ikke den eneste ø i det store russiske hav – mange andre ngo'er er aktive i forhold til pressen. NJC har en særlig profil ved specifikt at være aktiv i det nordvest-russiske område og kan også have det på andre områder som undervisningsmetoder eller miljø. Det kan være en god idé i fremtiden at deltage i de årlige donorkonferencer i Moskva – både for at bidrage med de nordiske erfaringer, følge udviklingen i landet som sådan og høre andre organisationers vurdering af udvikling og behov.

